

3.9.2009

Dnro 1700/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri: Kaija Tanttinen-Laakkonen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinta kesti liian kauan, potilasasiakirjat olivat puutteellisia ja hoito viivästyi

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 13.5.2008 päivätyssä kirjeessään Päijät-Hämeen keskussairaalan menettelyä tyttärensä seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkinnassa ja terapiahoidon viivästymisessä.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan Lahden kihlakunnan poliisilaitos teki 4.9.2006 virka-apupyynnön Päijät-Hämeen keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikköön Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan epäilyn selvittämiseksi.

Virka-apupyynnöksi käsiteltiin sairaalan lastenpsykiatrian yksikön tiimissä 18.9.2006. Oikeuspsykiatrisen tutkimuksen alkoi verkostotapaamisella 4.10.2006, jonka jälkeen psykologi teki Lapselle oikeuspsykiatriset haastattelut 2.11.2006, 10.11.2006 ja 16.11.2006. Perhetutkimukseen liittyen sosiaalityöntekijät keskustelivat Kantelijan kanssa 2.11.2006, 16.11.2006 29.11.2006, 5.1.2007 ja 18.1.2007 sekä Lapsen isän kanssa 1.2.2007. Psykologin yhteenveto oikeuspsykologisista tutkimuksista valmistui 9.1.2007 ja sosiaalityöntekijöiden yhteenveto perhetutkimuksesta 27.3.2007.

Tutkimustuloksia käsiteltiin tiimissä 30.3.2007, jolloin todettiin, että psykologin ja sosiaalityöntekijöiden osuudet olivat valmiina. Palauteaika oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta varattiin Kantelijalle päivämäärälle 2.5.2007. Kyseisellä käynnillä hänelle ei kuitenkaan annettu palautetta tutkimuksesta, koska sitä koskeva lääkärintuomio ei ollut vielä valmistunut. Varsinaista tutkimuspalautetta varten hänelle varattiin uusi aika päivämäärälle 19.6.2007. Va. osastonlääkäri laati oikeusviranomaisille samana päivänä lääkärintuomion suoritetusta oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta.

Lausunnon mukaan Lapsen kohdistunutta seksuaalista hyväksikäyttöä pidettiin todennäköisenä ja palautekäynnillä 19.6.2007 todettiin, että hän tulee todennäköisesti tarvitsemaan terapiaa. Kantelijaa suositeltiin hakeutumaan perheneuvolaan tyttärensä hoidon järjestämiseksi. Keskussairaalan potilasasiakirjoihin 24.10.2007 tehdyn merkinnän mukaan Kantelija oli soittanut ja kysynyt tarvittavaa lähetettä perheneuvolaan. Va. osastonlääkäri laati 31.12.2007 loppu-

lausunnon, joka toimi samalla lähetteenä perheneuvolaan. Lähetete saapui Päijät-Hämeen perheneuvolaan 14.1.2008.

Lapsen asioita käsiteltiin keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikön tiimissä 29.1.2008. Tiimissä sovittiin, että psykologi on yhteydessä perheneuvolan johtajaan ja suosittelee, että perheneuvola voisi aloittaa Lapsen hoidon tarpeen selvittämisen. Päijät-Hämeen keskussairaalan potilasasiakirjoihin 5.2.2007 tehdyn merkinnän mukaan Lapsen hoidon tarpeen arviointi päätettiin kuitenkin suorittaa lastenpsykiatrian yksikössä. Hoidon tarpeen arvioimiseksi lasta ja hänen äitiään tavattiin lastenpsykiatrian yksikössä ja Lapselle tehtiin psykologin tutkimukset 23.1.–16.4.2008. Hoidonsiirtoneuvottelu perheneuvolaan pidettiin 10.4.2008. Lastenpsykiatrian erikoislääkäri laati 2.7.2008 loppulausunnon suoritetuista tutkimuksista. Lausunnossa suositeltiin Lapsen ja hänen äitinsä vuorovaikutukseen tähtäävää hoidollista interventiota perheneuvolassa ja siihen liitettäväksi myös lastensuojelun perhetyön tuki. Lisäksi lausunnossa todettiin hänen tarvitsevan jatkossa myös yksilöterapeuttista hoitoa.

3.2

Poliisin virka-apupyynnön vastaaminen

Lapsella on oikeus siihen, että epäily hänen seksuaalisesta hyväksikäytöstään selvitetään asiantuntevasti ja että tätä koskevat tutkimukset suoritetaan kiireellisesti.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kysymys on Lapsen turvallisuutta ja koskemattomuutta koskevan perustuslain 7 §:n mukaisen perus- ja ihmisoikeuden toteutumisesta. Kysymys on niin ikään perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturva koskevan perusoikeuden toteutumisesta. Paitsi Lapsen myös teosta epäillyn henkilön oikeusturva edellyttää, että tutkinta suoritetaan kiireellisesti.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä. Vaatimus viivytyksettömästä asian käsittelystä kuuluu niihin hyvän hallinnon takeisiin, jotka edellytetään perustuslain mukaan turvattavan lailla. Hyvään hallintoon kuuluu, että asiat käsitellään joutuisasti asian laatu ja muut siihen vaikuttavat olosuhteet huomioon ottaen. Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen liittyvien tutkimusten osalta perustuslain 21 §:n joutisuusvaatimusta on sittemmin tehostettu 1.1.2008 voimaan tulleen lastensuojelulain (417/2007) säännöksiin: lastensuojelulain 15 §:n mukaan lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä.

Stakesin oppaassa "Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen" julkaistuissa sosiaali- ja terveysministeriön asettaman asiantuntijaryhmän suosituksissa todetaan, että jos poliisi pyytää sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikalta virka-apua epäilyn selvittämiseksi, selvitys tehdään kiireellisenä vähintään kahden kuukauden sisällä pyynnön päivämäärästä. Selvityksestä tehty lausunto luovutetaan poliisille viimeistään kolmen kuukauden kuluessa poliisin tekemästä selvityspyynnöstä (Stakesin oppaita 55/2003).

Lahden kihlakunnan poliisilaitos teki 4.9.2006 virka-apupyynnön Päijät-Hämeen keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikköön Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan epäilyn selvittämiseksi. Psykologi laatima yhteenveto oikeuspsykologisista tutkimuksista valmistui

9.1.2007. Sosiaalityöntekijöiden laatima yhteenveto perhetutkimuksesta laadittiin 27.3.2007. Tutkimustulokset käsiteltiin tiimissä 30.3.2007. Va. osastonlääkäri laati lausunnon oikeuspsykiatrisesta tutkimuksesta 19.6.2007. Poliisin virka-apupyyntöön vastaaminen kesti siis runsaat yhdeksän kuukautta.

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän selityksen mukaan seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyyn ryhdyttiin ripeästi, mutta lastenpsykiatrisen yksikön työpaine vähäisin resurssein hidasti osaltaan tutkimuksen etenemistä.

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen perusteella katson, että Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittäminen kesti Päijät-Hämeen keskussairaalassa kokonaisuudessaan kohtuuttoman kauan. Selityksissä esiin tuodut resurssiongelmien ovat ymmärrettävä syy asian käsittelyn viipymiselle. Organisaatioon tai resursseihin liittyvillä seikoilla ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voida perustella poikkeamista siitä, mitä perustuslain 21 §:n säännös asian viivytyksettömältä käsittelyltä edellyttää.

3.3

Potilasasiakirjamerkintöjen ja poliisille annetun lausunnon puutteellisuudet

Potilasasiakirjamerkinnät

TEO ja sen pysyvä asiantuntija toteavat lausunnoissaan, että va. osastonlääkäri tekemä merkintä potilasasiakirjoihin verkostotapaamisesta on sekava eikä sisällä kuvausta tutkimukseen liittyvistä hypoteeseista.

Terveysministeriön ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) 16 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudesta laatia ja säilyttää potilasasiakirjat on voimassa, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992, potilaslaki) säädetään. Potilaslain 12 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee merkitä potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot.

Tapahtuma-aikaan potilasasiakirjojen laatimisesta ja säilyttämisestä säädettiin tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (asetus potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä, 99/2001, potilasasiakirja-asetus). Potilasasiakirja-asetuksen 7 §:n mukaan potilasasiakirjoihin tuli merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot. Merkintöjen tuli olla selkeitä ja ymmärrettäviä.

Potilasasiakirjojen laatimista koskevat säännökset ovat käsitykseni mukaan selkeät, yksiselitteiset ja täsmälliset. Näiden säännösten noudattamisella turvataan perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvan koskevan perusoikeuden ja perustuslain 19 §:n 3 momentissa perusoikeuksina turvattujen riittävien terveystalvelujen toteutumista.

Yhdyn TEO:n ja sen pysyvän asiantuntijan lausuntoihin va. osastonlääkärien tekemien potilasasiakirjamerkintöjen puutteellisuuksista.

Va. osastonlääkäriin 19.6.2007 laatima lausunto

Sekä TEO että sen pysyvä asiantuntija toteavat, että va. osastonlääkäri ei laatinut lausuntoa Stakesin oppaassa (kohta 10) suositellun lausuntorungon mukaisesti. Lausunnossa olisi tullut kuvata vanhemmilta ja viranomaisilta saadut esitiedot selkeästi. Lausuntoon olisi niin ikään tullut kirjata vaihtoehtoiset selitykset (hypoteesit) siitä, mistä seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva epäily on voinut syntyä. Lausunnossa ei ole myöskään arvioitu Lapsen kertomuksen luotettavuutta niin kuin olisi tullut tehdä. Yhdyn näihin lääketieteellisiin asiantuntijalausuntoihin.

Stakesin oppaassa todetaan, että lausunnolla on usein ratkaiseva asema asian käsittelyssä, joten ei voi liiaksi korostaa huolellisuutta sen tekemisessä. Jos lausunnonantaja on epävarma jostakin johtopäätöksestä, myös tämä on tärkeää kirjata lausuntoon.

Perustuslain 21 §:n mukaiseen asian asianmukaiseen käsittelyyn kuuluu yleinen huolellisuusvelvollisuus. Stakesin oppaan suositusten noudattamisella turvataan osaltaan tämän perusoikeuden toteutumista.

3.4

Psykologin tutkimukset

Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan Lapselle ei tehty osana oikeuspsykiatrasta tutkimusta psykologin tutkimuksia kehitystason tai hänen psyykkisen tilanteensa arvioimiseksi. TEO:n pysyvä asiantuntija katsoo, että koska Lapsi oli vasta 4-vuotias, tutkimuksiin olisi tullut sisällyttää myös osioita lapsen kognitiivisten taitojen kartoittamiseksi. Lapsen psyykkisen tilan arviointi esimerkiksi leikki-tarkkailun avulla tai lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta arvioiden olisi asiantuntijan mukaan myös antanut arvokasta lisätietoa tutkittavana olleeseen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyen. Minulla ei ole syytä kyseenalaistaa tätä lääketieteellistä asiantuntijalausuntoa.

3.5

Hoidon järjestäminen

Lapselle ei tehty osana oikeuspsykiatrasta tutkimusta varsinaista hoidon tarpeen arviointia. Palautekäynnillä 19.6.2007 Lapsen oli todettu tulevan todennäköisesti tarvitsemaan terapiaa. Hoidon tarpeen arviointi oli tarkoitus tehdä perheneuvolassa, minkä vuoksi Kantelijaa kehoitettiin hakeutumaan perheneuvolaan. Hoidon tarpeen arviointi perheneuvolassa edellytti lähetettävä. Va. osastonlääkäri laati lähetteen perheneuvolaan kuitenkin vasta 31.12.2007, vaikka perheneuvolakin oli jo kiirehtinyt lähetettävä.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen potilasasiakirja-asetuksen 8 §:n mukaan lähetteet tuli laatia ja lähettää jatkohoitopaikkaan viipymättä. Lähetete tuli myös kiireettömässä tapauksessa lähettää jatkohoitopaikkaan viikon kuluessa siitä, kun sen tekemisen tarve oli todettu.

Sekä TEO että pysyvä asiantuntija pitävät lähetteen viivästymistä moitittavana. Myös minun käsitykseni on, että lähetteen laatiminen viivästyi kohtuuttomasti, mistä johtui myös, että tarpeelliseksi todetun hoidon aloittaminen Lapselle viivästyi. Tämän vuoksi Lapsen oikeus perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattuihin riittäviin terveystalviin ei voinut tuolloin toteutua.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen Lapsen oikeuspsykiatrisen tutkimuksen kohtuuttoman pitkästä kestosta Päijät-Hämeen keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikön tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdissa 3.3 ja 3.5 esittämäni käsitykset potilasasiakirjamerkintöjen ja poliisille annetun lausunnon puutteellisuuksista sekä Lapsen jatkohoitoa koskevan lähetteen laatimisen viivästymisestä osastonlääkärin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kiinnitän psykologin huomiota TEO:n pysyvän asiantuntijan lausunnossaan esittämään käsitykseen psykologisten tutkimusten täydentämisestä (edellä kohta 3.4). Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.